IV. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

„EUROPEIZACJA PRAWA KARNEGO W POLSCE I NIEMCZECH – PODSTAWY KONSTYTUCYJNOPRAWNE" POLSKO-NIEMIECKA KONFERENCJA POŚWIĘCONA EUROPEIZACJI PRAWA KARNEGO W POLSCE I NIEMCZECH, Poznań, 6-9 kwietnia 2006 r.

W dniach 6-9 kwietnia 2006 r. w Poznaniu, w Hotelu Park, odbyła się polsko-niemiecka konferencja poświęcona zagadnieniom związanym z procesem europeizacji prawa karnego w Polsce i Niemczech oraz ocenie tego procesu w kontekście zgodności z regulacjami konstytucyjnoprawnymi. Organizatorami przedsięwzięcia byli prof. Andrzej J. Szwarc – dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i kierownik Katedry Prawa Karnego, oraz prof. Jan C. Joerden – kierownik Katedry Prawa Karnego, Międzynarodowego Prawa Karnego, Komparatystyki Karnoprawnej i Filozofii Prawa na Wydziale Prawa Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą (Niemcy).

Konferencja, która została zorganizowana w ramach trwającego właśnie „Roku Polsko-Niemieckiego 2005/2006", przy finansowym wsparciu ze strony niemieckiego Federalnego Ministerstwa Edukacji i Badań, zgromadziła około 30 uczestników, dominowali wśród nich polscy i niemieccy przedstawiciele nauki. Nie zabrakło również sędziów Izby Karnej Sądu Najwyższego, a także urzędników polskiego Ministerstwa Sprawiedliwości. Obrady prowadzono w języku niemieckim i polskim.

Głównym celem konferencji było przedstawienie oraz poddanie pod dyskusję aktualnych tendencji charakteryzujących proces europeizacji prawa karnego na tle obowiązujących w obu krajach regulacji konstytucyjnoprawnych. W tym kontekście omówiono szereg zagrożeń, które wynikają z postulowanej przez „euroentuzjastów" nieograniczonej europeizacji prawa karnego, a znajdują swoje odbicie chociażby w niebezpieczeństwie naruszenia zasady *nullum crimen sine lege* i związanym z tym zagrożeniu dla demokratycznego państwa prawa.

Po uroczystym powitaniu przez organizatorów rozpoczęły się obrady. Referat inauguracyjny na temat pozytywnych i kontrowersyjnych aspektów ewolucji europejskiego prawa karnego wygłosił prof. Stefan Braum z Uniwersytetu w Luksemburgu. Zestawił on poglądy na temat zmian, jakie w europejskim prawie karnym wprowadził Program Haski, a także przedstawił jego wpływ na europejską politykę karną. Konfrontując różnorodne koncepcje, podjął próbę określenia perspektyw zapoczątkowanego w Tampere w 1999 r. procesu rozwoju europejskiego prawa karnego oraz zaprezentował postulaty *de lege ferenda* w tym zakresie.

Kolejny referat wygłoszony został przez prof. Andrzeja J. Szwarca z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Przedstawiona w nim została koncepcja uregulowania zakazu wszczynania i prowadzenia w państwach członkowskich UE więcej niż jednego postępowania karnego przeciwko podejrzanemu o popełnienie czynu zabronionego pod groźbą kary. Wprawdzie przedmiotowa zasada zawisłości sprawy (*lis pendens*) od dawna obowiązuje w systemach karnoprawnych wielu państw europejskich, w tym również w Polsce, niemniej jednak byłoby pożądane, aby obowiązywała ona również w stosunkach między państwami, w tym także państwami członkowskimi UE. Z uwagi na to, iż na gruncie obowiązującego prawa zastosowanie omawianej zasady na płaszczyźnie europejskiej możliwe jest jedynie w ograniczonym stopniu, w dalszej części referatu sformułowany został szczegółowy projekt stosownych w tym względzie regulacji.

Analizie praktycznej użyteczności proponowanych rozwiązań w zakresie europeizacji prawa karnego na obszarze UE poświęcony został referat Prezesa Izby Karnej Sądu Najwyższego RP dr. Lecha K. Paprzyckiego. Omawiając instytucjonalną genezę oraz dotychczasowy stan rozwoju inicjatyw w zakresie międzynarodowej współpracy w sprawach karnych, referent wyraził głębokie przekonanie, że kompleksowa europeizacja prawa karnego jest nie tylko niezbędna, ale również możliwa. „Wspólnej Europie przestępców" trzeba bowiem przeciwstawić „Wspólną Europę instytucji przeciwdziałających przestępczości", którą należy kształtować bez obawy o utratę narodowej su-

werenności, w słusznym przekonaniu, iż wskutek procesu europeizacji nie ucierpią interesy stron procesu, a obywatele Unii mogą tylko na tym skorzystać.

Omawiając rolę władzy ustawodawczej oraz orzecznictwa w procesie europeizacji prawa karnego, dr Adam Górski z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie w interesujący sposób odniósł się do różnic pomiędzy międzynarodowym a europejskim prawem karnym. W tym kontekście dokonał próby zestawienia poglądów dotyczących obowiązującej zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego przed krajowym oraz granic wykładni prawa krajowego zgodnie z unijnymi wskazaniami w ramach tzw. trzeciego filaru. W tym względzie odwołał się do orzeczenia niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego w sprawie *Solange I*, do orzeczenia polskiego Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności europejskiego nakazu aresztowania z Konstytucją RP, a także do jednego z ostatnich orzeczeń w przedmiotowej materii, tj. do wyroku Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie Maria Pupino.

Następnie przedstawiono dwa referaty dotyczące kontrowersji wokół implementacji decyzji ramowej o europejskim nakazie aresztowania (ENA), będącym już przedmiotem poprzedniego wystąpienia. W opinii prof. Bernda Schünemanna z Uniwersytetu w Monachium, wyrażonej w pierwszym z referatów, przykład ENA wyraźnie wskazuje na konieczność uwzględnienia aspektów konstytucyjnoprawnych w procesie tworzenia europejskiego prawa karnego. W tym kontekście wskazano również na potrzebę wzmocnienia obrony podejrzanego i oskarżonego w postępowaniu transgranicznym, postulując przy tym powołanie instytucji „Eurodefensora".

Ocena procesu implementacji wyżej wymienionej decyzji ramowej do obowiązującego polskiego ustawodawstwa w świetle orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z 25 kwietnia 2004 r. była przedmiotem wystąpienia dr Ewy Guzik-Makaruk z Uniwersytetu w Białymstoku. Problemy w tym zakresie pojawiły się bowiem przede wszystkim z tego powodu, że polski ustawodawca próbował dokonać implementacji przedmiotowej decyzji ramowej niejako tylnymi drzwiami, wprowadzając w polskich regulacjach rozróżnienie między ekstradycją (*extradition*) i przekazaniem (*surrender*) w ramach ENA. W celu ochrony własnego obywatela pożądane wydaje się więc – zdaniem referentki – wprowadzenie wymogu podwójnej karalności czynu jako warunku koniecznego przy przekazywaniu własnych obywateli, a także zasady niewydawania własnych obywateli w tych wypadkach, w których czyn choćby częściowo został popełniony na terytorium RP.

Pierwszy dzień obrad zakończyło wystąpienie prof. Uwe Schefflera z Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Na tle szczegółowej wykładni art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz wybranych decyzji ramowych Rady UE, przedmiotem analizy referenta były znaczne różnice pomiędzy kierunkiem harmonizacji regulacji prawa krajowego z prawem unijnym, wynikającym z treści norm minimalnych przyjętych przez Radę Europy, a stosowną w tym względzie treścią standardów minimalnych wskazanych przez Radę Unii Europejskiej. Zdaniem referenta brak zbieżnej polityki obu tych organizacji w przedmiotowej materii może prowadzić do tego, iż proces europeizacji prawa karnego w poszczególnych państwach członkowskich Unii będzie przebiegał w sposób niejednolity.

Drugi dzień konferencji rozpoczął się od referatu mgr. Pawła Nalewajko z Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, który zreferował zasadę wzajemnego uznawania w sprawach karnych. Rozpoczynając od prezentacji krótkiego rysu historycznego ewolucji omawianej zasady, przybliżył dotychczas funkcjonujące mechanizmy wzajemnego uznawania orzeczeń, przedstawił ich deficyty oraz stosowne w tym zakresie postulaty *de lege ferenda*.

W dalszej części obrad dr Joanna Długosz z Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą przedstawiła referat na temat europeizacji polskiego i niemieckiego prawa karnego w zakresie przestępstwa prania pieniędzy. Referentka krytycznie odniosła się do odpowiednich w tej materii regulacji karnoprawnych w obu tych krajach. Następnie zaprezentowała koncepcję ograniczenia odpowiedzialności karnej przedstawicieli wolnych zawodów prawniczych w przypadku współsprawstwa bądź pomocnictwa przy przestępstwie prania pieniędzy. Potrzebę takiego ograniczenia uzasadniła faktem, iż nieograniczone zastosowanie przedmiotowych przepisów skutkuje w wielu przypadkach naruszeniem praw podstawowych zarówno przedstawicieli tych zawodów, jak i ich mandanów oraz naruszeniem istniejącego między nimi stosunku zaufania.

Ocena możliwości wprowadzenia jednolitej europejskiej regulacji przestępstwa eutanazji stanowiła punkt wyjścia dla rozważań zaprezentowanych przez prof. Erica Hilgendorfa z Uniwersytetu w Würzburgu. Rozważania te koncentrowały się wokół pytania, czy w tej materii możliwa jest kompleksowa europeizacja prawa karnego, czy też niektóre jego aspekty należy pozostawić poza sferą wpływów ustawodawcy unijnego. Tezy niniejszego referatu można streścić następująco: jakkolwiek ujednolicenie – względnie przynajmniej upodabnianie – omawianej dziedziny prawa byłoby pożądane z uwagi na dążenie do stworzenia na terytorium Unii wspólnego obszaru wolności, bezpieczeń-

stwa i sprawiedliwości, to jednak brak ograniczeń tego procesu budzi uzasadnione wątpliwości w kwestii zgodności europejskich przepisów karnych z regulacjami konstytucyjnoprawnymi.

Perspektywy europeizacji polskiej polityki karnej przybliżył dr Maciej Małolepszy z Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, szczegółowo omawiając przebieg oraz aktualny stan procesu dostosowywania jej do unijnych standardów. Analizując tzw. współczynnik prizonizacji w poszczególnych krajach UE, referent wskazał na brak wspólnej europejskiej polityki karnej, mogącej stanowić wzorzec dla nowych członków UE. Szczególną uwagę poświęcił przy tym pojawiającym się w wielu krajach europejskich tendencjom, które mają na celu doprowadzenie do zmniejszenia liczby osadzonych. Podsumowując rozważania, stwierdził jednak, że urzeczywistnienie tego rodzaju polityki karnej w Polsce wydaje się obecnie – zarówno z przyczyn politycznych, jak i z braku akceptacji społecznej – nierealne.

Następnie prof. Roland Hefendehl z Uniwersytetu we Fryburgu Bryzgowijskim szczegółowo omówił zagadnienia związane z zakresem kompetencji ustawodawcy unijnego w zakresie tworzenia regulacji karnoprawnych. Punktem wyjścia jego rozważań było kontrowersyjne orzeczenie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości z 13 grudnia 2005 r. dotyczące przestępstw godzących w środowisko naturalne. W opinii referenta przyznanie ustawodawcy unijnemu nieograniczonych uprawnień w tej materii zmierza wprawdzie do ze wszech miar słusznego celu, jakim jest zagwarantowanie pełnej skuteczności prawa unijnego i tym samym wzmocnienie roli prawa karnego w procesie europeizacji prawa krajowego, na uwagę zasługuje jednak fakt, iż proces ten może mieć również „dramatyczne skutki uboczne", z których najdotkliwszym wydaje się naruszenie praw podstawowych obywateli UE.

O osłabieniu skuteczności niemieckiego prawa karnego gospodarczego w wyniku rosnącego wpływu prawa europejskiego mówił z kolei prof. Roland Schmitz z Uniwersytetu w Bayreuth. Wskazując na konstytucyjnoprawne deficyty legitymacji demokratycznej przy stanowieniu europejskiego prawa karnego, referent krytycznie ocenił wzrost oddziaływania regulacji europejskich na omawianą dziedzinę prawa. Wiele wątpliwości budzi bowiem problem relacji pozostającego pod wpływem regulacji unijnych prawa karnego oraz powiązanego z nim w omawianym kontekście prawa gospodarczego. Najbardziej pożądanym rozwiązaniem byłoby wprowadzenie jednolitych na obszarze Unii regulacji w zakresie prawa karnego gospodarczego. Wymagałoby to jednak przede wszystkim ujednolicenia przepisów prawa gospodarczego, co – zdaniem Schmitza – wydaje się w najbliższej przyszłości niemożliwe.

Obrady zamykało wystąpienie prof. Jana C. Joerdena z Europejskiego Uniwersytetu Viadrina we Frankfurcie nad Odrą, który obszernie omówił problematykę legitymizacji regulacji dotyczących świadka koronnego. Wprawdzie w porządkach prawnych państw członkowskich Unii istnieją już stosowne w tym względzie unormowania, brak jednak jeszcze jednolitych przepisów, które regulowałyby tę problematykę na płaszczyźnie europejskiej. Zdaniem referenta, wprowadzenie stosownych w tej materii przepisów – chociażby jedynie w zakresie przestępstw gospodarczych, w przypadku których z reguły nie dochodzi do naruszenia dóbr prawnych konkretnych podmiotów – byłoby pożądane nie tylko ze względów praktycznych, ale również nie budziłoby wątpliwości w kontekście zgodności z normami prawa konstytucyjnego.

Bogate w interesujące komentarze i tezy dyskusje, jakie toczyły się po każdym z wygłoszonych referatów, pokazały, że problematyka europeizacji prawa karnego wymaga jeszcze pogłębionej analizy.

Reasumując należy zauważyć, iż wśród uczestników konferencji wyraźnie zarysowały się dwa odmienne poglądy. Podczas gdy większość polskich naukowców wyraźnie skłaniała się ku akceptacji procesu europeizacji prawa karnego zgodnie ze wskazaniami ustawodawcy unijnego, to przedstawiciele niemieckiej nauki oceniali to zjawisko raczej krytycznie.

Zamknięcia i podsumowania wyników konferencji dokonali jej organizatorzy – prof. Andrzej J. Szwarc oraz prof. Jan C. Joerden, wyrażając podziękowania za udział w interesujących obradach.

Publikacja materiałów pokonferencyjnych w wydawnictwie Duncker & Humblot, Berlin przewidywana jest na koniec bieżącego roku.

Joanna Długosz
j.dlugosz@web.de